

Rudnai Gábor

Magyar nyelvoktatás a prágai Károly Egyetemen

A Károly Egyetem Magyar Tanszéke nem önálló tanszék, szervezetileg a Rompolt professzor vezette Fonatika-Lingvisztika Tanszékhez tartozik. A Magyar Tanszék, pontosabban Magyar Szak állandó oktatói gárdájából Mészáros János 1979-82-ig az ELTE Szláv Tanszékén dolgozik cseh lektorként, a Prágában maradottak közül a tanszékvezető Rákos Péter docens történelmet és irodalomtörténetet, Bredár Gyula pedig nyelvtörténetet, leíró nyelvtant ad elő. 1980 novemberében kapcsolódtam be a tanszéki munkába, mint magyar vendéglektor, elődeim Varga Rózsa és Heé Veronika voltak.

Az egyetemen kétévenként indul magyar szak, az 1980/81-es tanévben első- és harmadéves hallgatóink voltak, az 1981/82-es tanévre valószínűleg nem lesz felvétel. A nappali tagozatos hallgatók közül öt első-, hat harmadéves, a harmadévesek közül hárman a budapesti bölcsészkaron végezték a II. félévet. Az összesen tizenegy hallgatóból hat cseh anyanyelvű, öten pedig magyarok: egy budapesti, négy szlovákiai. Figyelemre méltó, hogy a négy diák közül három a komáromi (komárnói) magyar nyelvű gimnázium tanulója volt, ez is bizonyítja az ott folyó magyar nyelv- és irodalomoktatás magas színvonalát.

A tanszék egy teremből áll, itt van a könyvtár, itt tartjuk a tanítási órákat, konzultációkat, értekezleteket. Tanszékünk technikai segédeszköze - az előző lektorok hagyatékaként - egy orsós magnetofon, más audio-vizuális eszközöket egy-egy hónapra lehet kölcsönözni. A két kezdő elsőéves cseh hallgató felkészülését segítettem azzal, hogy a tankönyv egyes fejezeteit magnóra olvastam, a felvételt otthon meghallgathatták.

Hallgatóink közül a harmadévesek ötéves képzés után kapnak magyar szakos diplomát, az elsőévesek képzési ideje viszont csak négy év, fordító-tolmács szakos diplomát fognak kapni. Az időeltérés mellett fontos különbség, hogy az elsőéveseknek tanulmányaik során kevesebb irodalmi, és több nyelvi órájuk lesz.

Az elsőéves hallgatók tudásszintje különböző. A három cseh hallgató közül kettő teljesen kezdő volt, egy viszont már három éve magánúton tanult magyarul. Tárgyi tudásbeli különbség volt a szlovákiai és a budapesti magyar hallgató között is. Külön csoportba soroltuk a kezdőket és külön a magyarokat, hozzájuk osztva be a magyarul már beszélő cseh diákokat is - nekik stilisztikát, szerkesztést tanítottam.

Most csak a kezdő cseh csoport tanításáról kívánok részletesebben beszélni. A hallgatók gyakorlatilag magyar-orosz szakosak, az általános tantárgyak mellett e két szak előadásait és szemináriumait látogatják. Mivel magam is magyar-orosz szakos tanár vagyok, közvetítő nyelvnek az oroszot választottam. Választhattam volna a németet is, hiszen novemberi megérkezésemig Bredár Gyula kollégám elkezdte a Mikesy-könyvet, de hamar kiderült, hogy a hallgatók jobban tudnak oroszul. Az oktatáshoz Szíj Enikő: *K u r s z v e n g e r s z k o g o j a - z ü k a* című nyelvkönyve állt rendelkezésre. (Tankönyvkiadó, Bp. 1979).

A németre csak egy alkalommal volt szükségem: a műveltető igék megértetéséhez. Mivel az orosz nyelvben nincs műveltető ige, körülírás helyett egyszerűbb volt németre fordítani: *é p í t e n i = b a u e n*, *é p í t t e t n i = b a u e n l a s s e n*. A *l a s s e n* segédige megfelelője a magyarban az *-a t/e t, -t a t/ /t e t* igéképző. A felszólító mód magyarozatához viszont a latin imperatívus és coniunctivus használatát kellett megkülönböztetni, az oroszban a kettő elválik, a magyarban viszont nem: a felszólító mód jele a *- j*, nemcsak egyes és többes szám 2. személyben, hanem az 1. és 3. személyben is.

Mivel a kezdő hallgatókat is elküldjük a debreceni nyári egyetemre, olyan nyelvi alapot kellett teremteni, hogy elboldoguljanak magyarul. Általában óránként egy leckényit haladtunk, a vastag könyvből év végére már csak kb. másfél lecke terjedelem maradt. Az egyik hallgató győzte ezt az iramot, a másik azonban nem, igaz, hogy neki oroszról is hiányosságai voltak.

A tankönyvről véleményt mondani nagyon nehéz, mivel nem a szerző által tervezett orosz anyanyelvű közegben próbáltam ki, itt az orosz közvetítő nyelv volt. A többszörös szótározás miatt különösen fontos volt, hogy az új szavak, kifejezések jelentését már az órán pontosan értsék. Egy-egy témakörben a tankönyvön túlmenően szavakat gyűjtöttünk, pl. a lakás, az étkezés, a közlekedés szavait. A következő órára többnyire fogalmazást írtam arról, hogy a hallgatók hol, milyen lakásban laknak, mit ettek, hogyan jutnak el naponta az egyetemig és vissza. A német nyelvű tankönyv első leckéi után kapott felmérő dolgozatban ilyen mondatok voltak: "A Gellért Szálló éttermében csak szállóvendégeket szolgálnak ki" - ez tartalmát tekintve sem igaz, másrészt felveti a régi problémát, hogy az illető eközben egy pohár vizet sem tud kérni magyarul. A probléma nagyon is valóságos volt, hiszen a hallgatók Debrecenben sem lesznek szállóvendégek, a mindennapi életben egyedül kell boldogulniuk.

Ilyenfajta mondatok szinte minden tankönyvben, így Szíj Enikőében is találhatóak, a tanár feladata, hogy szelektáljon. A házi feladatok típusánál nem véletlenül emeltem ki a fogalmazást, minden más típusú feladat megoldását közli a tankönyv, így a hallgató tudásáról nem lehet képet alkotni. Magántanulóknak nélkülözhetetlen, szervezett oktatás esetén viszont csak gyakorlást szolgál, ellenőrzést nem. A haladást mégis meggyorsította, hiszen az elkezdett, de időhiány miatt az órán be nem fejezett gyakorlatok otthoni elvégzése után a hallgató ellenőrizhette saját tudását. Szervezett oktatás esetén is szükség van önképzésre.

A hallgatók már novemberben is meglepően jól fejezték ki magukat írásban, megszólalni azonban alig voltak hajlandók, az órákon is többnyire a házi feladat vagy a tankönyvi lecke felolvasására szorítkoztak. Gátlásaikat végérvényesen csak az év végi daltanulás söpörte el, körülbelül ötven népdalt sikerült nekik megtanítanom.

Prágában magyar nyelvű könyvtár a tanszéken kívül a Klementinumban és a Magyar Kulturális Központban van, utóbbiban magyar nyelvű filmvetítés is folyik: csütörtökönként délután 4 órakor magyarul, 6-kor cseh hangbe- mondással mutatják be az új filmeket. A 4 órás vetítés a termet zsúfolásig megtöltő prágai magyarok kedvéért történik - sajnos, egyetemistáinknak ilyenkor még órái vannak, így a nyelvtanításban ezt nem tudjuk kihasználni. Az esti rendezvényekre azonban ők is eljuthatnak, a koncertek felkelthetik az érdeklődést a magyar hang- lemezek, az író-olvasó találkozók, a magyar könyvek iránt - ezek a Magyar Kultúra boltjában beszerezhetők.

Saját hanglemezekkel, diásorokkal felszerelve mentem Prágába, utóbbiakat már a közeljövőben hasznosítani szeretném az országismereti témák szemléltetésére. Jó lenne azonban a tanszék készleteit is bővíteni. A könyvellátás jó, viszont hanglemez alig van (főként a vers-, próza- és drámalemezekre lenne szükség, de népdal- és megzenésített verslemezekre is), diásorok pedig egyáltalán nincsenek. Két-három hallgatóval nem érdemes nyelvi laborba menni, helyben kellene a technikai bázist kialakítani. Az audio-vizuális eszközök használata a magyar nyelvoktatást még eredményesebbé tehetné.

(1981.)